

SPRAWOZDANIA I RECENZJE

Liturgia Sacra 23 (2017), nr 2, s. 539–567
DOI: 10.25167/LitS/23(2017)2/539–567

Eucharystia — tajemnica celebrowana
Sprawozdanie z 53 Sympozjum
Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych
i w Wyższych Seminariach Duchownych
(Łódź, 12–14 września 2017 r.)

W homilii wygłoszonej podczas Mszy św. Wieczery Pańskiej w 2011 r. papież Benedykt XVI powiedział: „Eucharystia jest tajemnicą wielkiej bliskości i komunii każdego poszczególnego człowieka z Panem. I jest zarazem widzialną jednością wszystkich. Eucharystia jest sakramentem jedności. Dotyka ona nawet tajemnicy trynitarniej i w ten sposób tworzy zarazem widzialną jedność. Powiedzmy to jeszcze raz — jest ona bardzo osobistym spotkaniem z Panem, a jednak nie jest nigdy tylko aktem indywidualnej pobożności”. W tych kilku zdaniach Ojciec Święty po raz kolejny zwrócił uwagę na tajemniczy, tj. misteryjny charakter Eucharystii, który uwidacznia się w jedności wszystkich ją celebrujących. Te słowa pośrednio wskazują na oczywisty fakt, że ten największy dar, jaki Jezus Chrystus pozostawił Kościołowi, nie może być szczelnie skrywany za pancernymi drzwiami tabernakulów, ale wciąż na nowo musi stawać się „Tajemnicą celebrowaną”. Taki też tytuł stał się hasłem przewodnim kolejnego, 53 Sympozjum Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminariach Duchownych, które odbyło się w WSD w Łodzi w dniach 12–14 września 2017 r. Na doroczne spotkanie przybyło przeszło siedemdziesięciu liturgistów i miłośników liturgii z całej Polski oraz kilku przedstawicieli środowisk zagranicznych.

Sympozjum jak zwykle rozpoczęło się wspólnym posiłkiem, po którym odmówiono modlitwę południową. Następnie słowa powitania do przybyłych gości skie-

rował rektor łódzkiego WSD, ks. dr Jarosław Pater, po czym w tematykę spotkania wprowadził uczestników ks. prof. KUL dr hab. Waldemar Pałęcki MSF — przewodniczący Stowarzyszenia Liturgistów Polskich.

Pierwszy referat zatytułowany *Eklezjologia eucharystyczna* wygłosił przedstawiciel środowiska łódzkiego ks. prof. KUL dr hab. Piotr Kulbacki. W swoim wystąpieniu prelegent zwrócił uwagę na autopoźnawczą rolę liturgii eucharystycznej w życiu Kościoła. To z celebrowanej tajemnicy eucharystycznej wyłania się bowiem najbardziej prawdziwy i oryginalny obraz Kościoła.

Jako kolejny prelegent głos zabrał ks. prof. UMK dr hab. Daniel Brzeziński, który przedłożył referat zatytułowany „*Ars celebrandi*” *Eucharystii jako mistagogia liturgiczna*. Ów wybitny płocki badacz skupił swoją uwagę na istotnej roli, jaką w przeżywaniu i zrozumieniu liturgii pełni celebrujący ją kapłan. Podkreślił, że celebracja jest rzeczywiście sztuką, której umiejętne pojęcie stanowi niezastąpioną szkołę wprowadzającą w tajemnicę sakramentu ołtarza.

Ostatni referat pierwszego dnia sympozjum zatytułowany *Pentekostalizacja kultu Eucharystii* wygłosił ks. prof. UAM dr hab. Dariusz Kwiatkowski. W swoim wystąpieniu prelegent zwrócił uwagę na istotną rolę Ducha Świętego w przeżywaniu liturgii eucharystycznej. Ukazał jednak szereg nasilających się współcześnie niebezpieczeństw związanych z przesadną pentekostalizacją liturgii, wymykającą się wszelkim tradycyjnym ramom celebratywnym i teologicznym.

Kolejnym punktem spotkania była dyskusja, w której głos zabrało wielu zgromadzonych na spotkaniu liturgistów. Następnie uczestnicy sympozjum udali się do bazyliki archikatedralnej, gdzie administrujący archidiecezją łódzką ks. bp Marek Marczak przewodniczył uroczystej Mszy św., po której miejscowy proboszcz, ks. Ireneusz Kulesza, w specjalnie zaaranżowanym studiu w podziemiach bazyliki zaprezentował przybyłym interaktywny film poświęcony św. Faustynie Kowalskiej. Zgodnie ze zwyczajem zjazdów tego samego dnia odbyło się spotkanie organizacyjne, w trakcie którego podjęto decyzję o organizacji kolejnego spotkania w WMSD w Częstochowie. Temat przewodni tegoż sympozjum będzie oscylował wokół problematyki umiejscowienia liturgii w kontekście innych nauk, zarówno teologicznych, jak i wszystkich pozostałych.

Naukową część drugiego dnia sympozjum otworzył referat gdańskiego liturgisty, ks. dra Krystiana Kletkiewicza, zatytułowany *Nadzwyczajna forma Mszy św. a formacja seminaryjna*. W swoim przedłożeniu prelegent poddał analizie żywy problem powrotu do tzw. liturgii trydenckiej wielu współczesnych studentów teologii. Zwrócił uwagę na konieczność właściwej edukacji kleryków w tym wymiarze, która jednak poddana powinna być wymogowi rzetelnego wprowadzenia ich w teologię i przestrzeń liturgii posoborowej.

Również w kolejnym referacie podjęty został aktualny problem wskazany w temacie: *Msza św. z udziałem dzieci — między participatio actuosa a infantyлизmem*.

Prelegent, ks. dr Andrzej Grzelak z Gniezna, poddał analizie zwyczaje celebracyjne Mszy św. z udziałem dzieci, zestawiając je z obowiązującymi normami liturgicznymi.

Jako następny głos zabral ks. bp dr Adam Bałabuch — przewodniczący Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów przy KEP, który przedstawił bieżące kwestie liturgiczne w Polsce. Po obiedzie organizatorzy zaprosili uczestników sympozjum do zwiedzenia pabianickiego kościoła pw. św. Mateusza Apostoła — rodzinnej parafii św. Maksymiliana Marii Kolbego, sanktuarium Matki Bożej w Łasku oraz muzeum kolegiackiego w Łasku. Po Mszy św. sprawowanej w łaskiej świątyni odbyła się uroczysta kolacja w ośrodku konferencyjno-rekolekcyjnym w Porszewicach.

Trzeciego dnia sympozjum zaprezentowane zostały cztery komunikaty. W pierwszym, który wygłosił ks. dr Maciej Przybylak z Poznania, podjęto temat *Prywatne modlitwy eucharystyczne przykładem nadużyć odnowy liturgicznej po Soborze Watykańskim II*. Z kolei przedłożenie ks. dra Grzegorza Rzeźwickiego z Tarnowa zatytułowane było *Celebracja pierwszego pełnego uczestnictwa dzieci w Eucharystii — współczesne propozycje*. Trzeci komunikat, pt. *Relikwie eucharystyczne a kult tajemnicy eucharystycznej poza Mszą św.*, wygłosił ks. dr Waldemar Bartocha (UKSW). Ostatnim prelegentem sympozjum był ks. dr Andrzej Megger (KUL), którego wystąpienie zogniskowało się wokół problematyki watykańskiego Compendium eucharystycznego: *Nieodkryty dokument: Compendium eucharisticum (2009)*.

53 Sympozjum Wykładowców Liturgiki na Wydziałach Teologicznych i w Wyższych Seminariach Duchownych zamknęła dyskusja końcowa stanowiąca jego podsumowanie.

Ks. Mateusz Potoczny
WT UO, Opole

Sprawozdanie z XXXI Sympozjum Liturgicznego *Sakrament święceń jako dar i tajemnica*

(Łądnad Wartą, 20 października 2017 r.)

W dniu liturgicznego wspomnienia św. Jana Kantego — prezbitera i profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, 20 października 2017 r., w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądnad Wartą odbyło się XXXI Łądzkie Sympozjum Liturgiczne pod naukowym patronatem Towarzystwa Naukowego Franciszka Salezego. Tegoroczne spotkanie naukowe przebiegało pod hasłem: *Sakrament święceń jako dar i tajemnica*. Sympozjum zgromadziło duchownych i świeckich reprezentujących różne ośrodki naukowe oraz kleryków z sześciu seminariów duchownych (trzech diecezjalnych i trzech zakonnych). Wzięło w nim udział około 60 osób. Gościem honorowym tegorocznego sympozjum był ks. bp dr

Adam Bałabuch — przewodniczący Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów przy KEP. Otwarcia konferencji dokonał ks. dr hab. Mariusz Chamarczuk SDB — Rektor Wyższego Seminarium Duchownego Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą, po którym ks. dr Radosław Błaszczyk SDB, organizator spotkania, przywitał wszystkich przybyłych gości, przedstawił sylwetki naukowe prelegentów oraz wprowadził uczestników w tematykę sympozjum.

W pierwszej sesji głos zabrali: ks. prof. dr hab. Jerzy Stefański (UAM) na temat: *Powstanie posoborowych tekstów święceń*, ks. prof. dr hab. Helmut Sobeczko (UO) na temat: *Zadania wynikające ze święceń — analiza porównawcza modlitw konsekracyjnych* oraz ks. prof. dr Zbigniew Formella SDB na temat: *Psychospołeczne ujęcie aktualnej problematyki w formacji do kapłaństwa: niektóre perspektywy przyszłościowe*.

Pierwszy prelegent w swoim wykładzie omówił dość szczegółowo i skrupulatnie historię powstawania posoborowych tekstów święceń. Pierwszym krokiem Kongregacji ds. Kultu Bożego po podpisaniu Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium* było powołanie nowego organu pozakurialnego tzw. *Consilium* (nie mylić z *concilium*). Składał się on — jak informował prelegent — z około 40 grup, które miały za zadanie, zgodnie z reformą *Vaticanum II*, opracowanie i wydanie typycznych ksiąg liturgicznych. Owocem pracy jednej z grup było powstanie obrzędów święceń (1968 r.): *De ordinatione diaconi, presbyteri et episcopi*. W dalszej części wskazał, że drugie jej wydanie miało miejsce 22 lata później, tj. w 1990 r. Polskie tłumaczenie książki ukazało się w 1999 r. Prelegent zakończył wykład stwierdzeniem, że aktualna struktura obrzędowa liturgii święceń pod względem zawartości teologicznej jest klarowna, obrzędowość natomiast bardzo prosta i czytelna zarazem dla osób, które wprost się nie znają na kwestiach liturgicznych.

Drugi prelegent zaprezentował najistotniejsze elementy sakramentu święceń. Na początku swojego wystąpienia dokonał wyjaśnienia pojęciowego terminów związanych z omawianym tematem oraz ukazał kontekst hierarchicznej struktury Kościoła. Rozumienie tych tematów — jak zauważył ks. Sobeczko — jest niezbędne do zrozumienia prezentowanych zagadnień. Głównym rdzeniem wystąpienia było zaprezentowanie teologii poszczególnych stopni święceń: episkopatu, prezbiteratu i diakonatu na podstawie modlitw konsekracyjnych. Pomocną okazała się analiza każdej z nich w celu zaprezentowania zadań wynikających z przyjęcia poszczególnych stopni święceń. Ks. Sobeczko przypomniał słuchaczom, że epikleza każdej modlitwy konsekracyjnej jest prośbą zanoszą przez biskupa udzielającego święceń do Boga Ojca o specjalne dary Ducha Świętego dla kandydata, który potrzebuje ich do realizacji nowych zadań w służbie Kościołowi powszechnemu. Diakon otrzymuje dar służby, prezbiter — dar ministerium, zaś biskup — dar kierowania i rządzenia Kościołem. W końcowej części prelegent zauważył, że te wymienione łaski sakramentalne są ofiarowane beneficjentom święceń w celu zwiększenia owocności ich posługiwania. Obecny na sali przedstawicielom każdego ze stopni święceń

ks. Sobeczko zadał pytanie: Jaka jest ich skuteczność? Zachęcił również do większego propagowania w duszpasterstwie zagadnień związanych z trzema stopniami święceń, które może przyczynić się do zwiększenia ilości powołań do stanu kapłańskiego.

Ostatni prelegent pierwszej sesji, ks. prof. dr Zbigniew Formella SDB, podjął temat psycho-społecznego ujęcia aktualnej problematyki w formacji do kapłaństwa. We wprowadzeniu do swojego wystąpienia wskazał, że punktem odniesienia będą teksty pochodzące z dwóch źródeł: psychologii humanistycznej i z nauczania Kościoła. Człowiek powołany do stanu kapłańskiego jest istotą osobową, podlegającą wpływom genologicznym i społecznym. Odpowiedź na wezwanie „pójdź za Mną” dokonuje się w sposób niepowtarzalny i jest świadomym wyrażeniem woli poznawania swojego temperamentu poprzez poddanie się procesowi formacyjnemu. Według prelegenta priorytetowym zadaniem jest tu rozeznanie. Aktualnie jest to jeden z poważniejszych tematów formacji kapłańskiej, gdyż jest z nim najwięcej problemów. Ks. Formella zakończył wykład stwierdzeniem, że generalnie nie tylko w sferze formacyjnej jesteśmy przyzwyczajeni do wzorców czarnych i białych, a nie szarych. To, co jest najważniejsze, to życie, a nie wzorce. Musimy wzrastać w rozeznaniu. Logika oparta na wzorcach białych i czarnych — kontynuował prelegent — może prowadzić do abstrakcji kazuistycznej. Rozeznanie polega na pójsiu dalej — ku szarości życia zgodnego z wolą Bożą, której się szuka w prawdziwej Ewangelii, a nie w szczelinie abstrakcyjnej doktryny.

Po trzech wykładach pierwszej sesji ks. bp dr Adam Bałabuch zapoznał uczestników z aktualnymi pracami Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski. Obecnie jej priorytetowym zadaniem jest trwające już kilka lat tłumaczenie z języka łacińskiego zatwierdzonego przez Kongregację Dyscypliny i Sakramentów Świętych nowego wydania Mszału Rzymskiego. Obecnie prace są już zaawansowane, tłumaczone są aktualnie formularze wspólne Mszy św. o męczennikach oraz formularze Mszy św. wotywnych i w różnych potrzebach. Następnie zostanie przeprowadzony przegląd całości, polegający na ujednoliceniu zwrotów i sformułowań. Za kilka lat Kościół w Polsce doczeka się nowego wydania. Ponadto prelegent zapoznał słuchaczy z trzema dokumentami opracowywanymi przez wspomnianą już komisję: *Wskazaniami odnośnie do posługujących chorym i umierającym*, *Wskazaniami dotyczącymi muzyki kościelnej* oraz *Wskazaniami odnośnie do homilii*. Kolejnym wyzwaniem stojącym przed Komisją Liturgiczną jest przygotowanie i wydanie VI tomu lekcjonarza.

W dalszej kolejności był czas przewidziany na dyskusję. Stworzył on uczestnikom sympozjum okazję do poruszenia wielu kwestii związanych z rozumieniem i przeżywaniem trzech poszczególnych stopni sakramentu święceń.

Centralnym momentem sympozjum liturgicznego była uroczysta Eucharystia koncelebrowana pod przewodnictwem i z homilią ks. bp. Bałabucha. Wspólnej modlitwie towarzyszył śpiew chóru seminaryjnego pod dyrygencją dr Marty Benk.

W drugiej, poobiedniej sesji głos zabrali: ks. dr hab. Erwin Mateja (prof. UO) na temat: *Wprowadzanie posługi diakona stałego w Kościele katolickim*, ks. dr Ma-

teusz Potoczny (UO) na temat: *Święcenia prezbiteratu w liturgiach Kościołów syryjskich* i ks. dr Radosław Błaszczyk SDB (WSD TS w Łądzie nad Wartą) na temat: *Historyczne ujęcie udzielania święceń*.

Pierwszy prelegent sesji popołudniowej zaprezentował temat wprowadzania posługi diakona stałego w Kościele katolickim. Po 41 latach od przywrócenia przez bł. Pawła VI diakonatu stałego w Kościele katolickim biskupi polscy dopiero w 2001 r. podpisali dokument o jego wprowadzaniu w naszej ojczyźnie. Pierwsze święcenia miały miejsce w 2008 r. w Toruniu. Obecność tego powołania w naszych diecezjach i parafiach jest motywacją, aby poznawać, czym był diakonat stały w Kościele pierwotnym i jakie ma znaczenia w chwili obecnej. W dalszej części swojego wystąpienia prelegent omówił biblijne źródła ukazujące obraz interesującej nas posługi. Według św. Pawła diakon był istotną częścią rodzących się wówczas struktur Kościoła. Z tego powodu kandydat do przyjęcia święceń diakonatu musiał odznaczać się charakterystycznymi, konkretnymi wymaganymi cechami. Rozwój posługi diakańskiej w Kościele przypadał na kolejne wieki. W średniowieczu zaczął powoli zanikać, gdyż ograniczano zakres jego posługi — diakon mógł udzielać chrztu świętego tylko w nadzwyczajnych sytuacjach. Diakonatu udzielano tylko celibatariuszom. W konsekwencji w XII w. zanikł diakonat stały. Sobór Trydencki miał za zadanie przywrócić tą formę święceń, ale wypowiedział się ostatecznie, że diakonat jest jedynie przejściowym pomostem dla kandydatów do święceń prezbiteratu. Prelegent w finalnej części swojego wystąpienia podzielił się ze słuchaczami uwagą, że według globalnych statystyk liczba diakonów stałych w Kościele katolickim zwiększa się rocznie między 800 a 1400. Niestety w tym kontekście trzeba ze smutkiem stwierdzić, że w Kościele w Polsce ciągle jeszcze brakuje zrozumienia idei wprowadzania tej posługi.

Kolejny prelegent sesji popołudniowej przedstawił zagadnienie święceń prezbiteratu w liturgiach Kościołów syryjskich. Na samym początku zaznaczył, że liturgia tej grupy wspólnot należy do najbardziej enigmatycznych. Wynika to z trzech faktorów: historycznego (kształtowała się poza Imperium Rzymskim), lingwistycznego (mało znany język syryjski stanowi naturalną barierę poznawczą) i kulturowego (geograficznie rzecz ujmując, Mezopotamia była zbliżona kulturowo do korzeni semickich i perskich). W pierwszej kolejności prelegent omówił historię udzielania sakramentu, następnie ukazał jego strukturę obrzędową. Znaczną pomocą dla uczestników sympozjum była prezentacja filmu obrazującego przebieg udzielania święceń prezbiteratu. Projekcja ukazała m.in. moment, w którym biskup wylewa olej na kark diakona przyjmującego święcenia prezbiteratu. Prelegent wyjaśnił, że w liturgii syro-orientalnej bardziej czytelny niż w Kościele zachodnim sam moment namaszczenia sponuje wagę i znaczenie tego najważniejszego gestu symbolicznego. W dalszej kolejności omówił parenezę modlitwy konsekracyjnej. Analiza liturgii święceń Kościołów syryjskich pozwala głębiej zrozumieć teologię święceń. Sakrament święceń jest dla Syryjczyków najważniejszym darem obok Eucharystii,

który ofiarował nam Jezus Chrystus, bez niego bowiem dostęp do innych sakramentów pozostawałby zamknięty.

Ostatni prelegent drugiej sesji, ks. dr Radosław Błaszczyk SDB, omówił historię udzielania trzech poszczególnych stopni sakramentu święceń: diakonatu, prezbiteratu i episkopatu od czasów apostołskich, przez okres karoliński i Sobór Trydencyjny, aż do reformy Soboru Watykańskiego II. Ukazał słuchaczom historię udzielania święceń, która ewoluowała na przestrzeni wieków i będzie się zmieniać w dalszym ciągu, gdyż tego procesu się nie da zatrzymać, gdyż *liturgia semper reformanda est*. Dzieje się to też dlatego, ponieważ *Ecclesia*, której liturgia jest źródłem, szczytem i sercem nadającym jemu tętno życia i dynamizm, *semper reformanda est*. Ks. Błaszczyk posilając się dostępną literaturą, ukazał słuchaczom wiele czynników, które spowodowały, że dzisiejsza liturgia święceń diakonatu, prezbiteratu i episkopatu wygląda tak, a nie inaczej. Mimo zmiany form i rytów, ustanowiony 2000 lat temu przez Chrystusa sakrament święceń — który jest darem i tajemnicą — jest dzisiaj udzielany w tym samym celu, aby dzięki działaniu tej samej łaski Bożej wierni dzięki sakramentom świętym mogli nieustannie w swoim życiu wzrastać w wierze, nadziei i miłości, i dojść do uczestnictwa w liturgii zbawionych w Królestwie niebieskim.

Podobnie jak po pierwszej sesji, tak i teraz przewidziano czas na dyskusję. Podsumowania obrad dokonał organizator Łódzkiego Sympozjum Liturgicznego. W swoim finalnym wystąpieniu podziękował wszystkim prelegentom za przybliżenie słuchaczom proponowanego na tegoroczne sympozjum tematu. Słowa uznania wyraził wszystkim przybyłym oraz gospodarzom, którzy włożyli wiele wysiłku w przygotowanie tego przedsięwzięcia. Zapowiedział również przyszłoroczne spotkanie naukowe, które odbędzie się 19 października 2018 r. Jego tematem będzie sakrament małżeństwa. Na koniec ks. bp dr Adam Bałabuch wszystkim obecnym udzielił Bożego błogosławieństwa.

Ks. Radosław Błaszczyk SDB
WSD TS, Łąd nad Wartą

Sprawozdanie z konferencji naukowej *Genetyka liturgii*

(Warszawa, 14 listopada 2017 r.)

Listopadowe konferencje liturgiczne organizowane przez Katedrę Teologii Liturgii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego na stałe zagościły już w liturgicznym kalendarzu wydarzeń naukowych w Polsce. Każdego roku oferują one intelektualną ucztę, skoncentrowaną na interesującym aspekcie badawczym z różnych dziedzin liturgiki i gromadzą licznie przybyłych liturgistów i studentów teologii z różnych ośrodków z całej Polski. Tak było również 14 listopada 2017 r. w budyn-

ku UKSW przy ul. Dewajtis 5 w Warszawie. Tematem tegorocznego spotkania była genetyka liturgii. Już samo sformułowanie problemu wydaje się być niezwykle ciekawe i inspirujące, i kryje w sobie szeroki wachlarz interpretacji. Termin „genetyka” wskazuje bowiem na genezę, a zatem początki fenomenu, jakim jest liturgia Kościoła. Jednakże ustawione w kontekście całości nauki słowo to chce sięgnąć jeszcze głębiej, do najbardziej intymnej tkanki organizmu; w tym przypadku chodziło oczywiście o organizm liturgiczny.

Otwarcia obrad dokonał ks. dr hab. Tomasz Wielebski, prof. UKSW i prodziekan Wydziału Teologicznego tegoż uniwersytetu. Następnie głos zabrał organizator przedsięwzięcia, ks. prof. dr hab. Jacek Nowak, który przedstawił zaproszonych gości oraz bliżej wprowadził uczestników w przestrzeń tematyczną konferencji.

Po słowach wprowadzających rozpoczęła się pierwsza część naukowego spotkania. Referat wprowadzający, zatytułowany *Znaczenie genetyki człowieka dla rozwoju nauki*, wygłosił prof. dr hab. Jerzy Nowak z Instytutu Genetyki Człowieka PAN w Poznaniu. Prelegent w oparciu o przygotowaną prezentację ukazał krótką historię genetyki i jej wpływ na różne dziedziny życia ludzkiego oraz zarysował perspektywy związane z jej dalszym rozwojem. To bardzo ciekawe wystąpienie zainteresowało uczestników zarówno profesjonalizmem prelegenta, jak również tym, iż przeniósł on podjętą na sympozjum refleksję na grunt interdyscyplinarny. Profesor wskazał bowiem podstawowe elementy problemowe szeroko pojętej genetyki, co pomogło zrozumieć istotę wybranego dla konferencji tematu.

Drugi w kolejności referat, *Liturgia genetycznie wpisana w Kościół*, przedstawił organizator konferencji — ks. prof. dr hab. Jacek Nowak. W swoim wygłosie prelegent nawiązał do konstytutywnego wydarzenia, jakim dla liturgii Kościoła była wieczerza paschalna Jezusa Chrystusa i Apostołów, nazywając ją „ostatnią” (ujęcie starotestamentalne) i zarazem „pierwszą” (spojrzenie z perspektywy Nowego Testamentu i Kościoła). Ks. Nowak w ciągu całego wystąpienia odwoływał się do inicjalnych wydarzeń związanych z tajemnicami paschalnymi, wskazując na wpływ, jaki wywarły one na późniejszy kształt Kościoła. Uwaga skoncentrowana była tu głównie na celebracji eucharystycznej, będącej sprawczą przyczyną gromadzącej się wokół ołtarza wspólnoty, chociaż nie zabrakło też odniesień do innych sakramentów i sakramentaliów, których geneza również tkwi w misterium paschalnym Chrystusa.

Jako trzeci referat wygłosił ks. prof. dr hab. Bogusław Migut z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Swoje wystąpienie prelegent zatytułował *Genotyp Eucharystii* — chodziło tu więc o poszukiwanie odpowiedzi na pytanie dotyczące historycznego jej początku. Swoją refleksję ks. Migut oparł o wyniki badań trzech wielkich teologów liturgii: Salvatore Marsiliego (historiozbawczy zarys znaku), Louisa Bouyera (relacja Pisma Świętego do Eucharystii) oraz Josefa Ratzingera (interpretacja życia Jezusa Chrystusa). Prelegent podkreślił, że ofiara składana przez ludzi od zawsze

była chęcią wejścia w komunię ze Stwórcą. Warto zaznaczyć, że zaprezentowany wykład był mocno osadzony w egzegezie biblijnej.

Po przerwie rozpoczęła się druga część konferencji. Czwarty z kolei referat wygłosił ks. dr hab. Daniel Brzeziński prof. UMK (Toruń – Płock). Tematem tego przedłożenia była *Liturgia w kluczu genetyki: analogie formalne*. Prelegent rozpoczął od wyjaśnienia terminologii i wskazał, że chodzi tu o użycie języka genetyki dla opisania liturgii. Zauważył, że treść liturgii należy do jej istoty, a to, co istotne, jest zarazem niezmiennie. Z kolei istotą liturgii jest anamneza rozumiana jako uobecnienie wydarzeń zbawczych we współczesnym kontekście życia Kościoła.

Jako kolejny głos zabrał ks. dr hab. Jarosław Superson z UPJPII z Krakowa. Wygłosił on referat zatytułowany *Istotne składniki treści czynności liturgicznych sprawowanych według Justyna, męczennika, i ich ewolucja*. W swoim wystąpieniu prelegent poddał liturgicznej analizie *Apologię* Justyna, męczennika, i skoncentrował się głównie na liturgii słowa. Wskazał również drogę rozwoju elementów biblijnych od synagogi, poprzez świadectwa Ojców aż po czasy współczesne. Wśród opisanych tam elementów wskazał cztery, które stały się istotnymi elementami wszystkich późniejszych liturgii Kościoła. Są to: czytanie z psalmem, przepowiadanie, *oratio universalis* oraz pocałunek pokoju.

Ostatni referat konferencji wygłosił piszący niniejsze sprawozdanie. Temat przedłożenia brzmiał *Wspólne DNA liturgii Wschodu i Zachodu*. Wykład podzielony był na dwie zasadnicze części. W pierwszej chodziło o wskazanie różnic, jakie cechują poszczególne rodziny liturgiczne Wschodu i Zachodu, by następnie przejść do elementów stanowiących wspólne dziedzictwo wszystkich liturgii całego Kościoła Chrystusowego. Prelegent w oparciu o liczne źródła historyczne wykazał, że choć różnice pomiędzy różnymi liturgiami są elementem charakteryzującym je i najbardziej widocznym, to jednak tkwiący w DNA liturgii kod genetyczny jest w zdecydowanej mierze tożsamy i dotyczy on czynników: historycznego, geograficznego i eucharystycznego.

Konferencja zakończyła się ożywioną dyskusją, w której głos zabrało wielu przybyłych na nią uczestników. Należy stwierdzić, że podjęta w Warszawie tematyka skupiła uwagę na niezwykle ważnym aspekcie liturgii, który niesie w sobie nie tylko walor naukowego pogłębienia historycznego, ale może się stać przyczynkiem do ekumenicznego zbliżenia Kościołów na płaszczyźnie celebracyjnej.

Ks. Mateusz Potoczny
WT UO, Opole

Sprawozdanie z XVIII Zjazdu Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych w Krakowie

(Kraków, 19–21 września 2017 r.)

Scribite et docete istud canticum — pod takim hasłem odbył się doroczny Zjazd Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych. Był on już osiemnastym w historii tego Stowarzyszenia. W tym roku miał wyjątkową lokalizację: Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Krakowskiej, które jest i zawsze pozostanie świadkiem dojrzewania do kapłaństwa św. Jana Pawła II. Świadomość tego faktu była dla wszystkich uczestników zjazdu bardzo żywa i poruszająca. Szczególnym dla tegorocznego Zjazdu okazało się nie tylko miejsce, ale także czas, 2017 r. jest bowiem bogaty w różne znaczące rocznice związane z muzyką kościelną. W Kościele powszechnym z pewnością należy do nich 50-lecie ogłoszenia instrukcji *Musicam sacram*, zaś w Polsce 100-lecie założenia organistowskiej szkoły salezjańskiej w Przemyślu. To właśnie ta znamienita rocznica stała się inspiracją do zaprogramowania tematyki sesji naukowej podczas XVIII Zjazdu SPMK. Ponadto tegoroczny Zjazd był jednocześnie Walnym Zgromadzeniem Wyborczym — obecnemu Zarządowi SPMK dobiegła końca czteroletnia kadencja.

Do Krakowa przyjechało ok. 60 członków SPMK. Wśród przybyłych gości był ks. bp Piotr Greger, przewodniczący Podkomisji ds. Muzyki Kościelnej KEP, oraz Gizela Maria Skop, która w tym roku została laureatką Medalu SPMK *Per musicam ad fidem*.

Wtorkowe obrady rozpoczęliśmy modlitwą i odśpiewaniem hymnu *Veni, Creator Spiritus*. Już na początku, w imieniu gospodarzy krakowskiego zjazdu, wszystkich obecnych powitał ks. prof. dr. hab. Janusz Mastalski — rektor krakowskiego seminarium, Prorektor Uniwersytetu Papieskiego. Słowa serdecznego powitania skierował następnie do wszystkich obecnych ks. dr. hab. prof. UO Grzegorz Pożniak — Prezes SPMK. Swoim wspomnieniem i modlitwą ogarnął on także muzyków, którzy w minionym roku odeszli od nas do Pana. A byli to: śp. o. prof. Józef Ścibor, prof. Andrzej Nikodemowicz, ks. Piotr Podolak, ks. Jacek Kochański SDB oraz Marian Machura.

Po wspólnej modlitwie ks. Prezes odczytał uczestnikom Zjazdu list z pozdrowieniami od nieobecnego ks. prof. Ireneusza Pawlaka — założyciela i Honorowego Prezesa SPMK. Następnie zwrócił się ze słowami podziękowania do organizatorów XVIII Zjazdu: ks. prof. Roberta Tyrały i prof. Wiesława Delimata. Po przekazaniu przez organizatorów informacji porządkowych ks. Prezes przystąpił do przedstawienia członkom SPMK sprawozdania z czteroletniej działalności ustępującego Zarządu, który pracował pod jego przewodnictwem. W ciągu tego czasu dzięki staraniom Zarządu, Stowarzyszeniu Polskich Muzyków Kościelnych Episkopat Polski

nadał osobowość prawną kanoniczną. Ponadto uruchomiono w SPMK stronę internetową, sekretariat elektroniczny, przekształcono biuletyn SPMK w punktowane czasopismo naukowe „Musica Ecclesiastica. Rocznik Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych”, które zostało wpisane na listę „B” czasopism punktowanych MNiSW. Powołano także Kapitułę Medalu *Per musicam ad fidem* dedykowanego zasłużonym muzykom kościelnym oraz objęto patronatem wiele koncertów, festiwali i innych wydarzeń z kręgu muzyki sakralnej.

Następnie, jak co roku pierwszego dnia Zjazdu, jego uczestnicy mieli możliwość zaprezentowania publikacji książkowych lub płytowych oraz poinformowania o planowanych przedsięwzięciach na polu muzyki kościelnej. Mogli także przedstawiać wolne wnioski. Wśród nich ks. bp Piotr Greger uwrażliwił muzyków kościelnych, aby przy druku *Roty Katolików Polskich* umieszczać nazwisko autora jej słów. Często uznaje się go za nieznanego, a jest nim o. Aleksander Piotrowski CSsR.

W przerwie pierwszego dnia zjazdu, po uzyskaniu pozytywnych opinii Komisji Kwalifikacyjnej, Zarząd SPMK przyjął do Stowarzyszenia czterech nowych członków, stąd od bieżącego roku SPMK liczy 160 osób.

Wtorkowy wieczór krakowskiego Zjazdu zwieńczyła uroczysta Eucharystia, sprawowana w katedrze wawelskiej, której, pod nieobecność abp. Marka Jędraszewskiego, przewodniczył ks. bp P. Greger. Podczas jej sprawowania dokonał on uroczystego wręczenia IV już medalu Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych *Per musicam ad fidem* Gizeli Marii Skop. Wszyscy zebrani wysłuchali uzasadnienia Kapituły medalu, która napisała m.in.: „Zasługi Pani Gizeli SKOP na polu muzyki kościelnej w Polsce są godne podkreślenia i wyróżnienia. Szczególnie cenne jest jej wieloletnie, niezwykle aktywne zaangażowanie się w liturgiczno-muzyczny wymiar Ruchu Światło–Życie. Ruch ten zainicjowany przez Sługę Bożego ks. Franciszka Blachnickiego wywarł niezwykle cenny wpływ na kształtowanie religijnej świadomości młodych ludzi w duchu soborowej odnowy życia liturgicznego. Tyśiące dzieci i młodzieży uczestniczyło w tych duchowych przedsięwzięciach, przeżywając swoje osobiste relacje z Panem Bogiem przez świadomy i czynny udział w liturgii. Ważnym elementem działań Ruchu Światło–Życie była troska o należyty stan śpiewu liturgicznego, zarówno w wymiarze teologicznym, jak i artystycznym. Cenną pomocą w tych działaniach był śpiewnik *Exsultate Deo*, którego pomysłodawczynią i autorką była Pani Gizela Skop”.

Członkowie Kapituły podkreślili także jej aktywność w zakresie promocji muzyki organowej i śpiewu liturgicznego w okresie posoborowej odnowy. Przez szereg lat pełniła funkcję organistki w kościele akademickim KUL i prowadziła klasę organów w Instytucie Muzykologii Kościelnej tej uczelni. Jej wielostronna działalność na tym polu była składnikiem żywej kultury muzycznej polskiego Kościoła. Jeden z członków Kapituły medalu w swojej opinii napisał słowa, które niezwykle

trafnie charakteryzują duchową sylwetkę Czcigodnej Laureatki: „Pamiętam ją jako osobę pełną chrześcijańskiej pokory i żywego świadka wiary”.

Laureatka przyjęła tę decyzję z nieukrywany wzniesieniem, a wszyscy zebrani nagrodzili ją gromkimi brawami, wyrażając tym samym wielkie uznanie dla „muzycznego dzieła jej życia”.

Podczas Mszy św. na Wawelu śpiewał Chór Archidiecezjalnej Szkoły Muzycznej im. ks. kard. F. Macharskiego w Krakowie pod dyr. Wiesława Delimata oraz schola gregoriańska *Flores Rosarum*, którą poprowadziła s. Susi Ferfoggia.

Po Mszy św. wszyscy udali się na krótką modlitwę Koronką do Bożego Miłosierdzia do krypty, w której spoczywa Para Prezydencka: Lech i Maria Kaczyńscy.

Pierwszy dzień spotkania zakończyła wspólna kolacja w refektarzu krakowskiego seminarium.

Drugi dzień rozpoczęła celebracja Jutrznii w kaplicy seminaryjnej. Przewodniczył jej i wygłosił homilię Asystent Kościelny SPMK ks. dr Joachim Waloszek.

Następnie rozpoczęło się Walne Zgromadzenie Wyborcze. Podczas tajnych głosowań dokonano wyboru Prezesa i Zarządu SPMK na lata 2017–2021. Nowym Prezesem SPMK został ks. dr Lucjan Dyka, zaś członkami Zarządu: ks. dr Mariusz Białkowski (Wiceprezes), s. Monika Dolores Nowak (sekretarz), ks. mgr lic. Grzegorz Kopytowski (skarbnik), Józef Chudalla, ks. dr hab. Stanisław Garnczarski, prof. dr hab. Czesław Grajewski, ks. dr Wiesław Hudek. Mandat na członków Komisji Rewizyjnej SPMK otrzymali: prof. dr hab. Marta Kierska-Witczak, dr Mariola Brzoska oraz ks. dr Franciszek Koenig. W skład Komisji Kwalifikacyjnej weszli: ks. prof. dr hab. Andrzej Filaber, prof. dr hab. Remigiusz Pośpiech oraz ks. prof. dr hab. Antoni Reginek. Pracowity czas wyborów i głosowań zakończył się celebracją Liturgii godzin (Modlitwy południowej) oraz wspólnym obiadem.

Popołudniową część Zjazdu zainicjowała sesja naukowa, którą poprowadził ks. dr hab. Stanisław Garnczarski. Była ona poświęcona działalności Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu, która w tym roku obchodzi jubileusz 100-lecia istnienia. Jako pierwszy wystąpił ks. dr hab. Kazimierz Dąbrowski SDB z wykładem: *Kontynuacja idei i celów Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu w Salezjańskich Szkołach Muzycznych w Lutomiersku*. Po nim wykład pt.: *Wychowawcy i pedagodzy Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu* wygłosił prof. dr hab. Jerzy Kurcz. Sesję naukową zamknęło wystąpienie dr. Mieczysława Tulei na temat: *Działalność wychowanków Salezjańskiej Szkoły Organistowskiej w Przemyślu*.

Po tej intelektualnej strawie wszyscy uczestnicy Zjazdu udali się do Sanktuarium Jana Pawła II, aby tam pod przewodnictwem ks. bp. Stefana Cichego, wieloletniego Przewodniczącego Podkomisji KEP ds. Muzyki Kościelnej, a wcześniej Przewodniczącego Komisji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów Episkopatu Polski, sprawować uroczystą Eucharystię. Podczas niej śpiewał i modlił się

chór *Psalmodia* Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie pod dyr. Włodzimierza Siedlika. Za organami zasiadł dr Krzysztof Michałek. Ks. bp S. Cichy wygłosił homilię, w której jeszcze raz przypomniał muzykom kościelnym o istocie ich powołania i misji we wspólnocie Kościoła. Po Mszy św., wraz z obecnymi w sanktuarium pielgrzymami, uczestnicy Zjazdu wysłuchali wspaniałego koncertu przygotowanego przez Akademię Muzyczną w Krakowie oraz Międzyuczelniany Instytut Muzyki Kościelnej, Katedrę Muzyki Religijnej z okazji 25-lecia Polskiej Federacji *Pueri Cantores*. Słowo wstępne wygłosił Honorowy Prezydent Polskiej Federacji *Pueri Cantores*, ks. prof. dr hab. Andrzej Zajac.

Koncert był skonstruowany z czterech paralelnych części. W każdej z nich zabrzmiały: jedna z gregoriańskich antyfon Maryjnych, po niej jej wielogłosowe opracowanie wybranego kompozytora, po czym słuchacze mogli usłyszeć improwizację organową na temat prezentowanej antyfony. Oprócz chóru *Psalmodia*, wykonawcami koncertu byli następujący organiści: Mateusz Peciak, Marek Pawełek, Krzysztof Michałek oraz Dawid Rzepka.

Drugi dzień Zjazdu został zakończony wspólną kolacją w gościnnych progach krakowskiego seminarium.

Trzeci dzień XVIII Zjazdu zainicjowano modlitwą Jutrzni i Mszą św. sprawowaną w kaplicy WAsD w Krakowie. Głównym celebransem tej liturgii był ks. kard. Stanisław Dziwisz, który w swojej homilii zwrócił się do obecnych muzyków kościelnych z wielkim ciepłem i szacunkiem wobec pełnionej przez nich misji.

Po Eucharystii i wspólnym śniadaniu został otwarty panel dyskusyjny, podczas którego była sposobność do wymiany poglądów na temat stanu edukacji muzyków kościelnych oraz sposobów podnoszenia poziomu muzyki kościelnej w Polsce. Po krótkim wprowadzeniu ks. dr. Lucjana Dyki, ukazującym zachętę do wieloaspektowej edukacji muzycznej w dokumentach Kościoła XX w., dr Piotr Karwowski wygłosił referat pt.: *Współczesne metody edukacji muzyka kościelnego oraz ich rezonans w życiu duszpasterskim*. Był on bezpośrednią inspiracją do niezwykle ożywionej dyskusji na zaproponowany temat. Spotkanie zamknęły przemówienie ustępującego Prezesa SPMK, ks. dr. hab. Grzegorza Poźniaka, oraz nowo wybranego Prezesa — ks. dr. Lucjana Dyki. Obaj jeszcze raz gorąco podziękowali organizatorom i uczestnikom tegorocznego Zjazdu SPMK. Jednocześnie ks. L. Dyka zapowiedział miejsce i datę kolejnego, XIX Zjazdu SPMK, na który wszystkich gorąco zaprosił. Odbędzie się on w Paradyżu, 18–20 września 2018 r.

XVIII Zjazd Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych został zakończony. Przejdzie on do historii przede wszystkim jako zjazd wyborczy, ale nie tylko. Wszystkim z pewnością pozostanie w pamięci atmosfera miejsc, w których mogliśmy przebywać i celebrować liturgie. A były to miejsca głęboko związane z historią naszego narodu i Kościoła, z historią jakże nam odległą, ale i tą nam bliską, pamiętającą jeszcze św. Jana Pawła II czy św. Faustynę Kowalską. Z pewnością jeszcze

długo będą w nas rezonować pięknie przygotowane i sprawowane liturgie, do czego przyczynili się organizatorzy, ale także mgr Brygida Tomala, kantor SPMK. Serdecznie dziękujemy organizatorom i gospodarzom tegorocznego zjazdu w Krakowie za ich gościnne serca, zaś krakowskim muzykom za przygotowanie nam tak „obfitej muzycznej uczty” podczas tych dni.

S. Monika Dolores Nowak PDDM
Sekretarz SPMK

V Festiwal Organistów Diecezji Tarnowskiej *Cantantibus Organis* — Tarnów – Tuchów 2017

(Tarnów – Tuchów, 28–29 września 2017 r.)

W dniach 28–29 września 2017 r. odbył się w Tarnowie i Tuchowie V Festiwal Organistów Diecezji Tarnowskiej *Cantantibus Organis* — Tarnów – Tuchów 2017. I choć to jubileusz zaledwie „drewniany”, to jednak upoważnia spojrzeć nieco wstecz, by wspomnieć tych, którzy stali u jego początków. Przed osiemnastu laty z pewnością nikt nie przypuszczał, że zrodzona wśród członków tarnowskiego Polskiego Stowarzyszenia Chrześcijańskich Przedsiębiorców idea organizacji Festiwalu Organistów Diecezji Tarnowskiej przyniesie tak wiele pięknych owoców. Ówczesny prezes Stowarzyszenia, Zenon Zieliński, udał się wtedy do Dyrektora Centrum Paderewskiego Tarnów-Kąsna Dolna — dziś śp. Anny Knapik — z prośbą o pomoc w zorganizowaniu tego muzycznego przedsięwzięcia. Ten „duet” zaprosił do współpracy Referat Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie. Efektem był zorganizowany w 1999 r. I Festiwal Organistów Diecezji Tarnowskiej *Cantantibus Organis*, w którym wzięło udział 17 wykonawców. Następne dwie edycje Festiwalu były organizowane w cyklu pięcioletnim, tj. w 2004 r. (udział wzięło 20 wykonawców) i w 2009 r. (udział wzięło 10 wykonawców przy 11 zgłoszonych). Kolejne edycje odbywały się już w cyklu czteroletnim i były zorganizowane w 2013 r. (zgłosiło się 12 uczestników) i w 2017 r. (zgłosiło się 8 uczestników).

Dzięki tym ludziom i instytucjom, którzy stali u początku tego Festiwalu i go tworzyli, obecnie możemy cieszyć się V edycją Festiwalu Organistów Diecezji Tarnowskiej *Cantantibus Organis* — Tarnów – Tuchów 2017, która już przeszła do historii.

Festiwal zatem wpisuje się w wielowiekową misję Kościoła, którą Sobór Watykański II wyraził w słowach skierowanych do muzyków kościelnych, by pamiętali, iż „z największą troskliwością należy zachowywać i otaczać opieką skarbiec muzyki kościelnej” (KL 114). Niech przejęci duchem chrześcijańskim wiedzą, „że są

powołani do pielęgnowania muzyki kościelnej i wzbogacania jej skarbcza” (KL 120). Festiwal zatem ma służyć temu, by niejako stymulować dalszy rozwój wykonawstwa muzyki organowej na odpowiednim poziomie; ma służyć temu, by propagować tę piękną sztukę i stwarzać możliwości dalszego podnoszenia umiejętności wykonawczych organistów diecezji tarnowskiej.

Patronat nad V edycją Festiwalu objęli Biskup Tarnowski Andrzej Jeż, Prezydent Miasta Tarnowa Roman Ciepiela, Starosta Powiatu Tarnowskiego Roman Łucarz oraz Burmistrz Tuchowa Adam Drogoś.

Regulaminowe postanowienia stawiały wykonawcom bardzo wysokie wymagania. Festiwal bowiem składał się z dwóch etapów rozłożonych na dwa dni. W pierwszy dzień odbywały się przesłuchania w ramach tzw. eliminacji (I etap). Wszyscy uczestnicy mieli do wykonania program, który musiał zawierać: śpiew pieśni z akompaniamentem wylosowanej przez jurora z podanego kanonu (na pulpicie mogła znajdować się tylko „pryma” wykonywanej pieśni), chorał dowolnego kompozytora, preludium i fugę Jana Sebastiana Bacha oraz utwór dowolny. Czas prezentacji programu nie mógł przekroczyć 25 minut.

Przesłuchania uczestników rozpoczęły się w Tuchowie w bazylice Redemptorystów o godz. 10.00. Rolę konferansjera pełniła Anna Chruściel — studentka Akademii Muzycznej w Katowicach w klasie fortepianu i absolwentka Diecezjalnego Studium Organistowskiego w Tarnowie. Do przesłuchań przystąpiło ostatecznie 6 wykonawców. Byli to: Jakub Kapała z Tarnowa (par. Miłosierdzia Bożego), Marcin Kucharczyk z Turzy, Piotr Michalik z Kaniny, Damian Sowa z Tarnowa (par. św. Maksymiliana Kolbego), Marcin Surdziel z Ujanowic oraz Łukasz Tryba z Tarnowa (par. Matki Bożej Szkaplerznej), w jury natomiast zasiedli: prof. Krzysztof Latała, dr hab. Henryk Jan Botor oraz dr Arkadiusz Bialic — wszyscy z Akademii Muzycznej w Krakowie.

Po przesłuchaniach Burmistrz Tuchowa Adam Drogoś zaprosił wszystkich uczestników oraz jurorów na obiad, gdzie był też czas na wymianę zdań z jurorami co do konkursowych przesłuchań.

Następnie uczestnicy udali się do niedaleko położonego dworku Ignacego Paderewskiego w Kąsnej Dolnej. Przepiękna pogoda służyła do odprężenia się nieco od emocji festiwalowych. Tam też o godz. 17.30 miał miejsce recital pianistyczny w wykonaniu jurora Festiwalu, dr. hab. Henryka J. Batora. Ponadgodzinny program recitalu składał się wyłącznie z improwizacji na tematy, które padały od słuchaczy. To, co usłyszeliśmy, trudno oddać słowami. Prof. Botor z niezwykłą wprost swobodą i lekkością improwizował zarówno co do stylu, jak i formy. Był to niezapomniany recital. Po nim wszyscy udaliśmy się do restauracji w Kąsnej Dolnej — też na zaproszenie Burmistrza Tuchowa. Po niej nastąpiło ogłoszenie wyników eliminacji. Jurorzy zdecydowali, że wszystkie sześć osób wystąpi następnego dnia w finale Festiwalu w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie.

29 września przed południem wszyscy uczestnicy festiwalowych przesłuchań byli zajęci próbami w kościele w Tarnowie. Było to dla wielu niecodzienne przeżycie zasiąść do nowo wybudowanego instrumentu neoromantycznego w stylistyce francuskich organów Aristide’a Cavaille-Colla. Według zgodnej opinii niemalże wszystkich grających tu wirtuozów (K. Gołębiowski, H.J. Botor, J. Wróblewski, W. Łyjak) jest to obecnie najlepszy instrument w tej stylistyce w Polsce. Przesłuchania finałowe (II etap) rozpoczęły się o 13.30. w kolejności alfabetycznej. Tym razem uczestnicy mieli za zadanie wykonać: dowolną, solową pieśń religijną z akompaniamentem, utwór epoki przedbachowskiej, utwór J.S. Bacha oraz utwór romantyczny lub późniejszy. Utwory z pierwszego etapu nie mogły się powtórzyć w przesłuchaniach finałowych, a maksymalny czas prezentacji nie mógł przekroczyć 40 min. Przesłuchania zakończyły się o 16.45 i jurorzy mieli niewiele ponad godzinę na ustalenie werdyktu. O 18.00 w tym samym kościele zaczęła się bowiem Msza św. na zakończenie Festiwalu, której przewodniczył i homilie wygłosił piszący te słowa. W czasie Mszy św. improwizował Henryk J. Botor, a części *ordinarium missae* wykonał miejscowy organista, mgr Wojciech Szczërba, wraz ze zgromadzonym ludem.

Po Mszy św. przyszedł czas na ogłoszenie wyników. Jury postanowiło przyznać następujące nagrody i wyróżnienia: wyróżnienie za najlepiej wykonany utwór romantyczny dla Jakuba Kapale; wyróżnienie za najlepiej wykonany utwór J.S. Bacha dla Piotra Michalika; wyróżnienie za najlepiej wykonany akompaniament do pieśni dla Marcina Surdziela; III miejsce oraz nagrodę w wysokości 2000 zł ufundowaną przez Gminę Miasta Tarnów oraz puchar ufundowany przez Starostę Powiatu Tarnowskiego Romana Łucarza dla Marcina Surdziela; II miejsca oraz nagrodę w wysokości 2500 zł ufundowaną przez Biskupa Tarnowskiego Andrzeja Jeża oraz puchar ufundowany przez Starostę Powiatu Tarnowskiego Romana Łucarza jury przyznało Jakubowi Kapale; I miejsce oraz nagrodę w wysokości 3000 zł ufundowaną przez Gminę Miasta Tarnów oraz 9 tomów dzieł organowych J.S. Bacha wraz z pucharem ufundowanym przez Starostę Powiatu Tarnowskiego Romana Łucarza dla Marcina Kucharczyka. Jurorzy w podsumowaniu werdyktu napisali, iż należą się wielkie podziękowania organizatorom Festiwalu, a także tym wszystkim, którzy wspierają Festiwal od strony materialnej. Z pełnym uznaniem należy zaznaczyć, że jest to pierwszy tego typu Festiwal w Polsce, który doczekał się już piątej edycji. Należy życzyć, by dzięki niemu wszyscy, którzy biorą udział w Festiwalu, a także ci, do których jest on adresowany, ciągle podnosili i udoskonalali swoje umiejętności w grze na organach.

V Festiwal Organistów Diecezji Tarnowskiej *Cantantibus Organis* — Tarnów — Tuchów 2017 przeszedł do historii. Organizatorami jego byli: Wydział Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, Centrum Paderewskiego w Kąsnej Dolnej, bazylika Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Tuchowie, parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie oraz Diecezjalne Studium Organistowskie

im. ks. Kazimierza Pasionka w Tarnowie. Wielkie słowa podziękowania należy skierować do kustoszy miejsc, w których odbywały się przesłuchania: o. Bogusława Augustowskiego z bazyliki w Tuchowie oraz ks. dr. Adama Nity z bazyliki katedralnej w Tarnowie. Słowa podziękowania należą się także mecenasom Festiwalu, którzy ufundowali nagrody: bp. Andrzejowi Jeżowi, Gminie Miasta Tarnów z Prezydentem Romanem Ciepielą, Gminie Miasta Tuchów z Burmistrzem Adamem Drogosiem, Starostwu Powiatu Tarnowskiego wraz ze Starostą Romanem Łuczarem oraz Urzędowi Marszałkowskiemu Województwa Małopolskiego. Organizatorzy słowa wdzięczności kierują również do mediów, szczególnie Radiu Diecezjalnemu RDN Małopolska oraz Tarnowskiemu Oddziałowi „Gościa Niedzielnego”.

Ks. Grzegorz Piekarz
Tarnów

Sprawozdanie z VII Tarnowskich Dni Cecylińskich

(Tarnów, 18–25 listopada 2017 r.)

W dniach od 18 do 25 listopada 2017 r. odbyły się w Tarnowie VII Tarnowskie Dni Cecylińskie ku uczczeniu św. Cecylii — patronki śpiewu kościelnego i wszystkich muzyków związanych troską o piękno muzyki w naszych świątyniach. Patronat nad wydarzeniem objął ks. bp Andrzej Jeż — biskup tarnowski. Organizatorem VII Tarnowskich Dni Cecylińskich był Wydział Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, działający w oparciu o Diecezjalną Komisję Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, a współorganizatorami byli: Wydział Teologiczny Sekcja w Tarnowie UPJP II w Krakowie, Diecezjalne Studium Organistowskie im. ks. Kazimierza Pasionka w Tarnowie, Chłopięcy Chór Katedralny *Pueri Cantores Tarnovienses*, parafia katedralna pw. Narodzenia NMP w Tarnowie, parafia pw. NSPJ w Tarnowie, parafia pw. Dobrego Pasterza w Tarnowie oraz Duszpasterstwo Środowisk Twórczych.

Pierwszą odsłoną Tarnowskich Dni Cecylińskich była audycja organowa uczniów Diecezjalnego Studium Organistowskiego im. ks. K. Pasionka, która odbyła się w sobotę 18 listopada 2017 r. w siedzibie Studium o godz. 11.30. Mogli w niej uczestniczyć wszyscy uczniowie Studium, gdyż odbyła się ona w czasie długiej przerwy między zajęciami lekcyjnymi. Nie zabrakło też gości spoza wspólnoty szkolnej. Swoje programy zaprezentowali: Łukasz Czuchra, Paweł Michalik, Karol Płonka i Dominik Ślęzyk (wszyscy z klasy organów mgra Wiesława Kaczora), Piotr Kołodziej i Marcin Surdział (z klasy organów autora niniejszego sprawozdania) oraz Mikołaj Kapala (z klasy organów mgra Wojciecha Szczerby). Całość audycji poprowadził pedagog DSO w Tarnowie, mgr Wojciech Szczerba.

Natomiast w niedzielę 19 listopada 2017 r. swoje umiejętności gry na organach zaprezentowali młodzi adepci gry organowej z Zespołu Szkół Muzycznych im. Ignacego Paderewskiego z Tarnowa. Audycja odbyła się tym razem w kościele pw. Dobrego Pasterza w Tarnowie na nowo wybudowanym instrumencie firmy Andrzeja Ragana. Audycja rozpoczęła się o 19.30, a swoje umiejętności zaprezentowali: Joanna Pierzchała, Kamila Zbylus, Bartłomiej Kruk, Jakub Wardzała i Grzegorz Wijas (z klasy organów mgr Elżbiety Maciejowskiej) oraz Kinga Szalecka, Jakub Gawełek i Karol Płonka (z klasy organów mgra Wiesława Kaczora). Ten ostatni pełnił także rolę konferansjera w czasie audycji.

Na 20 listopada 2017 r. zostały zaplanowane warsztaty organowe w Diecezjalnym Studium Organistowskim w Tarnowie. Poprowadził je dr hab. Jarosław Wróblewski — dziekan Wydziału Instrumentalnego Uniwersytetu Muzycznego im. F. Chopina w Warszawie. Warsztaty rozpoczęły się o godz. 10.00 i trwały do godz. 15.30. Temat warsztatów brzmiał: *Zasady szybkiego uczenia się i przyswajania repertuaru literatury organowej*. Prowadzący w kilkunastominutowym wprowadzeniu przedstawił w sposób teoretyczny powyższe zagadnienie, a następnie przeszedł do zajęć praktycznych. I tu już — przy niemalże pełnej sali — chętni mogli zasiąść do kontuaru, by pod okiem profesora popracować nad swoim repertuarem i umiejętnościami technicznymi. Zwieńczeniem warsztatów był recital organowy w wykonaniu samego prowadzącego całodniowe zajęcia. O godz. 16.00 J. Wróblewski na 14-głosowych organach mechanicznych firmy *Jehmlich* wykonał następujący program: D. Buxtehude — *Preludium in g* BuxWV 163, J.S. Bach — *Preludium i fuga D-dur* BWV 532, F. Mendelssohn-Bartholdy — *II Sonata c-moll* op. 65 nr 2, K. Estermann — *Capricci*, J.Chr. Rinck — „Ah, vous dirai-je, Maman”. 9 *Variationen und Finale*. Wysoki poziom wykonania, lekkość i świeżość mimo całodniowych zajęć z uczniami świadczy o wysokim kunszcie artystycznym samego wykonawcy. Na koniec wszyscy uczestnicy warsztatów i recitalu zostali uwiecznieni na wspólnej fotografii.

Kolejnym etapem VII Tarnowskich Dni Cecylikańskich był VII Tarnowski Konkurs Organowy Uczniów Diecezjalnych Studium Organistowskich, który odbył się 21 listopada 2017 r. w DSO w Tarnowie. Na konkurs zgłosiło się 12 wykonawców z trzech ośrodków w Polsce: Opola, Sandomierza i Tarnowa. Uczestnicy Konkursu — zgodnie z regulaminem — mieli do zaprezentowania trzy utwory: preludium i fugę z 8 małych preludiów i fug J.S. Bacha, tego samego kompozytora chorał z *Orgelbüchlein* oraz utwór dowolny. Całość prezentacji nie mogła przekroczyć 15 minut. Konkurs rozpoczął się o 9.30, a samych wykonawców oceniało jury pod przewodnictwem dr hab. Jarosława Wróblewskiego (Warszawa), w którego skład weszli także: mgr Anna Sikora (Opole), mgr Mariusz Ryś (Sandomierz) oraz mgr Sławomir Barszcz (Tarnów). Na werdykt wykonawcy musieli jednak poczekać do wieczornej Mszy św. w bazylice katedralnej. Tam o godz. 18.00 była celebrowana Msza św.

we wspomnienie Ofiarowania Matki Bożej pod przewodnictwem ks. mgra lic. Stefana Króla — wicedyrektora DSO, który w homilii przypomniał o roli muzyki liturgicznej w kształtowaniu osobowości chrześcijańskiej. Śpiewy przygotował Chłopięcy Chór Katedralny *Pueri Cantores Tranovienses* pod dyрекcją autora niniejszego sprawozdania: na wejście — *Ave Regina caelorum* (T. Paciorekiewicz), aklamacja przed Ewangelią — *Alleluja* (J. Gładysz), ofiarowanie — *Bogoroditse dievo* (S. Rachmaninow), na Komunię — *Trio g-moll* (organy — F.Ch. Mohrheim), uwielbienie — *Magnificat* (J. Jasiura) oraz na zakończenie *In dir ist Freude* (organy — J.S. Bach). Przy organach zasiadł organista bazyliki katedralnej w Tarnowie, mgr Sławomir Barszcz. Po Mszy św. miał miejsce krótki koncert muzyki chóralnej i organowej w wykonaniu Chłopięcego Chóru Katedralnego i organisty katedralnego. Program koncertu przedstawiał się następująco: chór mieszany — G.P. da Palestrina — *Sanctus* z *Missa Pappae Marcelli*, T.L. de Victoria — *O magnum misterium*, A. Bruckner — *Os justi*; organy — M. Reger — *Canzonetta* op. 47; Chór mieszany — J. Świder (1930–2014) — *Do kraju tego*, M. Sawa (1937–2005) — *Cantate Domino in laetitia*, R. Twardowski — *Alleluja*. Mecenat nad koncertem objęła Gmina Miasta Tarnów i Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. Po koncercie przyzedeł czas na ogłoszenie wyników konkursu organowego. Jurorzy postanowili przyznać następujące nagrody i wyróżnienia: I miejsce dla Mikołaja Szczęsnego z DIMK w Opolu (klasa organów mgr Anny Sikory), II miejsce dla Pawła Michalika z DSO w Tarnowie (klasa organów mgr Wiesława Kaczora), III miejsce *ex aequo* dla Marcina Surdziela z DSO w Tarnowie (klasa organów autora niniejszego sprawozdania) oraz dla Karola Płonki z DSO w Tarnowie (klasa organów mgr Wiesława Kaczora). Wyróżnienia otrzymali: Łukasz Michalski z DIMK w Opolu (klasa organów mgr Anny Sikory) oraz Piotr Kołodziej z DSO w Tarnowie (klasa organów autora niniejszego sprawozdania). Wszyscy uczestnicy konkursowych zmagani otrzymali upominki ufundowane przez Biuro Promocji Miasta Tarnów.

W liturgiczne wspomnienie św. Cecylii — patronki muzyki kościelnej i muzyków kościelnych odbyła się w bazylice katedralnej o godz. 18.00 uroczysta Msza św., której przewodniczył i homilię wygłosił ks. dr hab. Stanisław Garnczarski. Śpiewy liturgiczne przygotował Dziewczęcy Chór Katedralny *Puella Orantes* pod dyрекcją ks. Władysława Pachoty. Bezpośrednio po Mszy św. odbył się recital muzyki organowej w wykonaniu dr hab. Tomasza Orłowa z Cieszyina. Niecodzienność tego recitalu polegała na tym, że cały recital był improwizacją na tematy polskich pieśni maryjnych. Program stanowił swoistego rodzaju tryptyk i przedstawiał się następująco: improwizacje w stylu baroku niemieckiego (1. Preludium C-dur na temat pieśni *Cześć Maryi*, 2. Cztery preludia chorałowe na temat pieśni *Dzisiaj pozdrawiamy*: Duo — *cantus firmus* sopran, — Trio — *cantus firmus* alt, — Kwartet — *cantus firmus* tenor, — *Organo pleno* — *cantus firmus* bas, 3. Fuga C-dur na temat pieśni *Cześć Maryi*), Improwizacja w stylu romantyzmu niemieckiego (4. Sonata or-

ganowa, cz. I — *Allegro Dramatico* — na temat pieśni *Matko Najświętsza*, cz. II — *Flötenfantasie* — na temat pieśni *Gwiazdo śliczna*, cz. III — *Marsch-Toccate* — na temat pieśni *Królowej Anielskiej*) oraz Improwizacje w stylu romantyzmu francuskiego (5. Symfonia na wielkie organy w stylu francuskim XX wieku, cz. I — *Introdukcja* — na temat pieśni *Bogurodzica*, cz. II — *Prière de Notre Dame* — na temat pieśni *Salve Regina*, cz. III — *Scherzo* — na temat pieśni *O Maryjo, w niebo uniesiona*, cz. IV — *Fuga-Finale* — na temat pieśni *Stabat Mater*). Mecenat nad koncertem objęła Gmina Miasta Tarnów.

Ostatni etap VII Tarnowskich Dni Cecylińskich miał miejsce w sobotę 25 listopada 2017 r. i był zrealizowany w dwóch odsłonach. Pierwsza odsłona to konferencja naukowa zatytułowana *Ksiądz Franciszek Walczyński i jego epoka. W 80. rocznicę śmierci ks. Franciszka Walczyńskiego*. Konferencja odbyła się w DSO w Tarnowie i rozpoczęła się o 10.00. Była ona organizowana we współpracy z Wydziałem Teologiczny Sekcja w Tarnowie UPJP II w Krakowie. Z ramienia Wydziału Muzyki Kościelnej odpowiedzialnym za jej merytoryczne przygotowanie był mgr Paweł Pasternak, a z ramienia Wydziału Teologicznego — ks. dr hab. Stanisław Garnczarski. Program jej przedstawiał się następująco: część I — *Życie*: dr Andrzej Prasał (Bystrzyca Kłodzka) — *Cecylianizm i jego przedstawiciele ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska*, ks. dr hab. Stanisław Garnczarski (Tarnów) — *Życie i działalność ks. Franciszka Walczyńskiego*, mgr Bartosz Gałązka (Krosno) — *Recepcja śpiewnika ks. F. Walczyńskiego w tzw. żywej tradycji parafii południowo-wschodniej Polski*; część II — *Epoka*: mgr Paweł Pasternak (Tarnów) — *Budownictwo organowe w diecezji tarnowskiej w okresie międzywojennym*, mgr Łukasz Burgiel (Radłów) — *Budowa organów w Wierchosławicach w świetle archiwum parafialnego*, dr Andrzej Gładysz (Tuchów/Lublin) — *Niezrealizowane projekty przebudowy organów w Krynicy-Zdroju*, Piotr Matoga (Kraków) — *Stanisław Tobola i jego opus vitae w opactwie cystersów w Mogile*. Z racji tego, że sesja była zorganizowana w sobotę, dlatego mogli w niej uczestniczyć uczniowie naszego Studium. Nie zabrakło też pytań do prelegentów.

Na drugą odsłonę ostatniego dnia obchodów św. Cecylii przenieśliśmy się do kościoła pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Tarnowie, gdzie przed rokiem zostały poświęcone neoromantyczne organy piszczalkowe wybudowane w stylistyce francuskich organów Aristide’a Cavaill-Colla. Organ w zgodnej opinii wielu wirtuozów gry organowej (K. Gołębiowski, H.J. Botor, W. Łyjak, J. Wróblewski), którzy przy nich zasiadali, należą do najlepszych instrumentów w tej stylistyce w Polsce. Tym razem o godz. 18.45 zasiadł przy nich organista Bazyliki św. Piotra z Watykanu Gianluca Libertucci. Wykonał on następujący program: A. Vivaldi — *Concerto del Sigr. Vivaldi*, G.B. Cervellini — *Pastorale in sol maggiore*, N. Morretti — *Rondo ad uso orchestra*, L.J.A. Lefébure-Wely — *Andante* op. 122, nr 7, J.-N. Lemmens — *Fanfare*, A. Guilmant — *Priere* op. 16, nr 2, M.E. Bossi — *Entrée*

pontificale, op. 104, nr 1, G. Thalben-Ball — *Elegy*, F. Walczyński — *Allegro* op. 95, nr 20, *Allegro* op. 95, nr 18, *Andante* op. 74, nr 12, *Scherzo* op. 95, nr 13, *Allegretto Pastorale* op. 95, nr 5, *Allegro moderato quasi marziale* op. 74, nr 1, J.S. Bach — *Toccata et Fuga d moll („dorycka”) BWV 538*. Bardzo licznie zgromadzona publiczność (ok 350 osób!) nie pozwoliła szybko odejść od kontuaru gościowi z Watykanu, dlatego nie obyło się bez bisów. Swoją obecnością zaszczycił zebranych ks. bp Stanisław Salaterski, który na koniec podziękował za piękną ucztę artystyczną i duchową oraz wszystkim pobłogosławił. W rolę konferansjera „wcielił się” niżej podpisany, a Mecenat nad koncertem objęła Gmina Miasta Tarnów.

VII Tarnowskie Dni Cecylikańskie przeszły już do historii. Wydaje się, że są one piękną ideą, której nie wolno zmarnować. W czasie tych spotkań nie tylko uświadamiany sobie istotę naszego powołania jako muzyków kościelnych, ale także wychowujemy następne pokolenia do jeszcze większego z troskowania o piękno i duchowy wymiar muzyki w naszych świątyniach. Trzeba w tym miejscu też podziękować instytucjom, które włączyły się w organizację Dni, a które zostały wymienione na początku, darczyńcom w osobie ks. bp. Andrzeja Jeża — biskupa tarnowskiego, Gminie Miasta Tarnów i Urzędowi Województwa Małopolskiego. Także słowa podziękowania należą się członkom Komisji Muzyki Kościelnej Kurii Diecezjalnej w Tarnowie, którzy w sposób aktywny włączyli się w organizację obchodów cecylikańskich.

Ks. Grzegorz Piekarz
Tarnów

Recenzje i omówienia nadesłanych książek

LITURGIKA

JERZY STEFAŃSKI, *Księga Liturgii godzin. Kwestie redakcyjne*, Włocławek: Włocławskie Wydawnictwo Diecezjalne 2017, 272 s., ISBN 978-83-89865-92-2.

Bogactwo obrzędowe Kościoła jest wieloaspektowe. Obok liturgii związanej z celebrowaniem sakramentów świętych i sakramentaliów posługa liturgiczna przeznaczona jest codzienną modlitwą Ludu Bożego, rozciągniętą na różne pory cyklu dobowego. W ten sposób cała przestrzeń życia poszczególnych wspólnot Kościoła ogarnięta jest duchowym łańcuchem ustawicznej modlitwy, która nie tylko je uświęca, ale staje się dla nich prawdziwym orężem wobec niebezpieczeństw świata. Niżej książka wybitnego polskiego badacza, ks. prof. Jerzego Stefańskiego, jest naukową refleksją nad *Liturgią godzin*, widzianą z perspektywy jej najnowszej redakcji. Pozycja stanowi zbiór 14 artykułów tematycznych opublikowanych przez

autora w różnych czasopismach naukowych. Wyjątkową cechą tego opracowania jest jego oparcie na unikatowych źródłach Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, której autor był wieloletnim pracownikiem. W prezentowanym zbiorze podjęte zostały kwestie redakcyjne dotyczące m.in. dystrybucji psalmów, czytań patrystycznych i hagiograficznych, hymnów, kantyków, próśb, antyfon i responso-riów. Jak sam autor zauważa, książka nie wyczerpuje całości podjętej tematyki i z pewnością może stanowić zachętę do badań dla nowego pokolenia historyków liturgii.

WALDEMAR BARTOCHA, *Biskup jako liturg diecezji*, Poznań: Pallotinum 2016, 296 s., ISBN 978-83-7014-798-3.

W świadomości Kościoła od najdawniejszych czasów biskupi jako następcy Apostołów traktowani byli jako ojcowie i pasterze powierzonych im Kościołów lokalnych, którzy zjednoczeni we wspólnym kolegium stanowili kontynuację i gwarancję ciągłości ciała apostołskiego. Posiadając pełnię kapłaństwa, biskupi powołani są do trójstopniowej posługi (*triplex munus*): nauczania, uświęcania i rządzenia owczarnią Jezusa Chrystusa. Elementem ogniskującym wymienione elementy posługi jest bez wątpienia liturgia, w której nie tylko uwidacznia się posługa uświęcająca biskupa, ale z której wypływa też łaska prawowiernego nauczania oraz pasterskiego rządzenia Kościołem. Niniejsza książka młodego łódzkiego badacza, ks. dra Waldemara Bartochy, stanowi rzetelną analizę nauczania Kościoła odnośnie do posługi biskupa widzianego zwłaszcza jako liturga diecezji. Badanie zostało oparte na nauczaniu Katechizmu Kościoła Katolickiego, w którym w zwięzły i jednocześnie całościowy zarysowana została posługa biskupia i jej rozumienie na przestrzeni wieków. Analizując rolę biskupa jako moderatora życia sakramentalnego i głównego szafarza sakramentów w diecezji, autor osadził jego posługę w kontekście historycznym, przez co praca stała się nie tylko studium wizji współczesnej, ale ukazuje ją w pełni jej genetyczno-historycznego rozwoju.

HELMUT JAN SOBECZKO (red.), *Komunia chorych. Obrzędy liturgiczne dla szafarzy nadzwyczajnych* (Pomoce Duszpasterskie 40), Opole: Wydawnictwo Świętego Krzyża 2017, 239 s., ISBN 978-83-65860-06-4; 978-83-7342-590-3.

Posługa pomocników Komunii św. szeroko przyjęła się w polskim Kościele i przynosi całej wspólnotie katolickiej w Polsce wiele dobra. Dzięki tysiącom zaangażowanych w nią mężczyzn oraz coraz większej liczby sióstr zakonnych do rzeszy chorych każdego tygodnia dociera obecny pod eucharystyczną postacią chleba Chrystus. Pełniący tę zaszczytną i ważną posługę nie tylko zanoszą Komunię najsłabszym, ale pomagają w ich cierpieniu wносить atmosferę wspólnoty przez rozmowę, obecność, a przede wszystkim modlitwę. Niniejsza publikacja stanowi odpowiedź na zgłaszaną przez nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. potrzebę posiadania bogatszego niż dotąd rytuału liturgicznego. Ta niewielka rozmiarowo książeczka stanowi bogaty zestaw tekstów liturgicznych na poszczególne okresy roku liturgicz-

nego, a także większy dobór czytań biblijnych oraz śpiewów przeznaczonych do niesienia posługi chorym.

KRZYSZTOF POROSŁO (red.), *Duchowość kształtowana przez liturgię* (Modlitwa Kościoła 21), Kraków: „Tyniec” 2017, 156 s., ISBN 978-83-7354-714-8.

Treść: *Spis treści*, s. 5–7; *Wykaz skrótów*, s. 9–10; KRZYSZTOF POROSŁO, *Wstęp*, s. 11–16. Artykuły: KRZYSZTOF GRZYWOCZ, *Liturgia jako modlitwa*, s. 17–27; ANDRZEJ MUSZALA, *Ojciec nasz — modlitwa Jezusa i Kościoła*, s. 29–41; MARIA MICH, *Psalmy: modlitwa Izraela — modlitwa Chrystusa — modlitwa Kościoła*, s. 43–55; TOMASZ GRABOWSKI OP, *Interpretacja naiwna czy mistyczna? Alegoryczne odczytanie rytu Mszy Świętej drogą do duchowości liturgicznej*, s. 57–92; KONRAD MAŁYS OSB, *Życie i duch kształtowane przez liturgię — tradycja mnisha*, s. 93–103; BOGUSŁAW MIGUT, *Duchowość liturgiczna jako zasada jedności duchowości chrześcijańskiej*, s. 105–126; ANNA HYSZKO CHR, *Duch pobożności kształtowany przez liturgię. Katecheza mistagogiczna*, s. 127–140; KRZYSZTOF POROSŁO, *Liturgia życia. Katecheza mistagogiczna*, s. 141–149; *Summary*, s. 151–156.

KRZYSZTOF POROSŁO, *Przyjdź, Panie Jezu! Chrystus w tajemnicach roku liturgicznego*, Kraków: eSPe 2016, 250 s., ISBN 978-83-7482-786-7.

Przeżywanie tajemnic naszej wiary stanowi ich ciągłe uobecnianie. Dokonuje się ono cyklicznie w przestrzeni całego roku kościelnego. Każdy z jego okresów jest bowiem celebracją obecności żywego i wciąż obecnego w Kościele Jezusa Chrystusa. Niniejsza książka, będąca pierwszą z trzech planowanych przez autora, ukazuje tę mistyczną i liturgiczną obecność Pana w okresach roku liturgicznego poświęconych tajemnicy Wcielenia, tj. w Adwencie, w Bożym Narodzeniu, w uroczystości Świętej Bożej Rodzicielki Maryi oraz w Epifanii. Autor zaprasza czytelnika do pogłębionego przeżywania omawianych wydarzeń zbawczych oraz oferuje swoistego rodzaju pomoc w jeszcze lepszym i bardziej świadomym przeżywaniu ukrytych w poszczególnych okresach liturgicznych misterii.

JAN HADALSKI SChr (red.), *Liturgia uświęcenia czasu — rozumieć, aby lepiej uczestniczyć. Wykład liturgii godzin*, Poznań: Hlondianum 2017, 452 s., ISBN 978-83-62959-66-2.

Treść: JAN HADALSKI, *Wstęp*, s. 5–8. Część I: *Współczesne dokumenty Kościoła: Konstytucja o Liturgii świętej Soboru Watykańskiego II (rozdz. IV)*, s. 11–14; PAWEŁ VI, *Konstytucja apostolska „Laudis canticum”*, s. 15–21; *Ogólne wprowadzenie do Liturgii godzin*, s. 22–75. Część II: *Historia kształtowania się liturgii uświęcenia czasu*: TOMASZ BAĆ, *Początki liturgii godzin — modlitwa wspólnoty chrześcijańskiej w pierwszych wiekach*, s. 79–84; TOMASZ BAĆ, *Oficjum katedralne i oficjum monastyczne — pierwsze próby organizacji modlitwy liturgicznej*, s. 85–90; TOMASZ BAĆ, *Początki oficjum rzymskiego: modlitwa liturgiczna w „Regule” św.*

Benedykta, s. 90–95; TOMASZ BAĆ, *Od oficjum we wspólnocie do oficjum prywatnego — czyli jak liturgia stała się brewiarzem*, s. 95–99; TOMASZ BAĆ, *Dzieje brewiarza od XIII wieku do Soboru Trydenckiego*, s. 100–104; TOMASZ BAĆ, *Dzieje „Brewiarza rzymskiego” od Soboru Trydenckiego do XX wieku*, s. 105–109; TOMASZ BAĆ, *Odnova liturgii godzin w XX wieku: historia — teraźniejszość — przyszłość*, s. 110–114; TOMASZ BAĆ, *Dzieje oficjum za zmarłych*, s. 115–120; TOMASZ BAĆ, *Mnich modli się nieustannie — dniem i nocą. Historia i teraźniejszość liturgii godzin wspólnot monastycznych*, s. 120–128. Część III: *Elementy składowe liturgii godzin*: JAN KANTY PYTEL, *Nieustająca pieśń chwały*, s. 131–138; WALDEMAR CHROSTOWSKI, *Psalmy w modlitwie Izraela*, s. 138–144; WALDEMAR CHROSTOWSKI, *Psalmy w modlitwie Kościoła, czyli chrystologizacja Psalmów*, s. 145–150; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Charakterystyka antyfon brewiarzowych*, s. 151–157; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Charakterystyka tytułów psalmów w liturgii godzin*, s. 158–162; EDWARD SZYMANEK, *„Benedictus” — ojcowska pieśń o proroku*, s. 163–168; ANTONI TRONINA, *„Magnificat” — duchowy portret Maryi i Kościoła*, s. 168–179; EDWARD SZYMANEK, *Kantyk Symeona — pieśń wypełnienia (Łk 2,29-32)*, s. 180–186; JAN MIAZEK, *„Te Deum laudamus” — Ciebie, Boże, chwalimy*, s. 186–195; KRZYSZTOF FILIPOWICZ, *Hymny liturgii godzin, cz. I: Hymny w chrześcijańskiej liturgii — pochodzenie i rozwój od czasów starożytnych do reformy soborowej*, s. 196–201; KRZYSZTOF FILIPOWICZ, *Hymny liturgii godzin, cz. II: Hymny w odnowionej liturgii godzin*, s. 201–205; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Przekłady hymnów brewiarzowych na język polski*, s. 205–211; ŁUKASZ SZCZEBLEWSKI, *Melodie hymnów brewiarzowych*, s. 211–216; TOMASZ BAĆ, *Czytania biblijne w liturgii godzin*, s. 217–221; TOMASZ BAĆ, *Czytania patrystyczne w godzinie czytań*, s. 221–225; TOMASZ BAĆ, *Czytania hagiograficzne w godzinie czytań*, s. 225–228; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Charakterystyka responsoriów brewiarzowych*, s. 229–236; KRZYSZTOF BOROWIEC, *Antyfony maryjne w modlitwie liturgicznej na zakończenie dnia*, s. 236–242; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Charakterystyka „prób” w liturgii godzin*, s. 243–247; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Modlitwa Pańska i oracje w liturgii godzin*, s. 247–252. Część IV: *Poszczególne godziny kanoniczne*: ADAM MATYSZEWSKI, *Invitatorium — pierwsze westchnienie modlącego się Kościoła ku Bogu*, s. 255–257; TOMASZ BAĆ, *Godzina czytań, cz. I: Historia, miejsce w liturgii godzin i znaczenie teologiczne*, s. 257–262; TOMASZ BAĆ, *Godzina czytań, cz. II: Struktura, elementy, znaczenie*, s. 263–267; JAN MIAZEK, *Jutrznia*, s. 268–275; JAN MIAZEK, *Zebrani w dnia połowie... Liturgiczna modlitwa w ciągu dnia*, s. 275–282; JAN MIAZEK, *Nieszpory — wieczorna modlitwa Kościoła*, s. 282–289; DARIUSZ DOGONDKE, *Psalm nieszporne ku czci zmartwychwstałego Pana*, s. 289–294; TOMASZ BAĆ, *Noc spokojną i śmierć szczęśliwą niech nam da Bóg wszechmogący... Modlitwa na zakończenie dnia, czyli kompleta*, s. 294–300; BOGUSŁAW NADOLSKI, *Spojrzenie na miniony dzień. Znaczenie aktu pokuty w modlitwie na zakończenie dnia*, s. 300–303;

JAN MIAZEK, *Chryste, Tyś dniem pełnym blasku. Hymny komplety*, s. 303–308; WOJCIECH NECEL, *Zobowiązujący wymiar modlitwy brewiarzowej*, s. 309–313. Część V: *Celebracja liturgii godzin*: ŁUKASZ SZCZEBLEWSKI, *Wspólnotowa celebracja liturgii godzin*, s. 317–326; JAN MIAZEK, *Wigilia, czyli nocne modlitewne czuwanie*, s. 327–335; TOMASZ BAĆ, *W oczekiwaniu na dzień Pański. Celebracja wigilii niedzielnej i świątecznej w liturgii godzin — historia, struktura i znaczenie teologiczne*, s. 335–340; RADOSŁAW BŁASZCZYK, *Liturgia godzin w Triduum Paschalnym*, s. 341–348; ADAM MATYSZEWSKI, *Eucharystia słońcem liturgii godzin. Łączenie poszczególnych godzin z Mszą Świętą lub między sobą*, s. 349–353. Część VI: *Teologia i duchowość liturgii godzin*: JAN MIAZEK, *Modlitwa Chrystusa trwająca w Kościele*, s. 357–361; JAN MIAZEK, *Liturgia godzin modlitwą całego Ludu Bożego*, s. 362–367; TOMASZ BAĆ, *Fundamenty teologiczne liturgii godzin. Wstęp do cyklu artykułów*, s. 368–372; TOMASZ BAĆ, *Trynitarna dynamika liturgii godzin*, s. 372–377; TOMASZ BAĆ, *Gdy człowiek modli się przed Panem. Bosko-ludzkie bogactwo liturgii godzin*, s. 377–381; TOMASZ BAĆ, *Liturgia godzin modlitwą Kościoła*, s. 382–386; TOMASZ BAĆ, *Liturgia godzin uświęceniem ludzkiego czasu — dnia i nocy*, s. 387–392; TOMASZ BAĆ, *Chrystus i Jego misterium w psalmach liturgii godzin*, s. 392–396; TOMASZ BAĆ, *Liturgia godzin a życie i misja wspólnoty chrześcijańskiej*, s. 397–401; JAN MIAZEK, *Teologia hymnów brewiarzowych okresu Adwentu*, s. 401–405; JAN MIAZEK, *Teologia hymnów brewiarzowych okresu Narodzenia Pańskiego*, s. 405–408; JAN MIAZEK, *Teologia hymnów brewiarzowych Wielkiego Postu i Wielkanocy*, s. 408–415; JAN MIAZEK, *Teologia hymnów brewiarzowych okresu zwykłego*, s. 416–423; JAN MIAZEK, *Teologia hymnów maryjnych liturgii godzin*, s. 424–432; JAN MIAZEK, *Hymny brewiarzowe o świętych*, s. 432–438; JAN MIAZEK, *Teologia oficjum za zmarłych*, s. 438–446; *Spis treści*, s. 447–452.

BOGUSŁAW MIGUT, ANDRZEJ MEGGER (red.), *Sakramentalny wymiar Bożego Miłosierdzia*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2017, 157 s., ISBN 978-83-8061-422-2.

Treść: BOGUSŁAW MIGUT, *Sakramentalny wymiar Bożego Miłosierdzia. Refleksja wstępna*, s. 5–7; JAKUB OLECH, *Misterium Wcielenia wyrazem Miłosierdzia Bożego*, s. 9–17; JERZY KOTKOWSKI, *Czas miłosierdzia — refleksje na kanwie bulli „Misericordiae vultus” papieża Franciszka*, s. 19–33; PAWEŁ SZUMSKI, *Sakrament chrztu dziełem miłosierdzia Bożego*, s. 35–48; IRENEUSZ SŁOMA, *Eucharystia zanurzeniem w Boże miłosierdzie*, s. 49–66; MARIUSZ SZYPA, *Sakrament pokuty i pojednania liturgiczną celebracją miłosierdzia Bożego*, s. 67–77; ZBIGNIEW GŁOWACKI, *Namaszczenie chorych sakramentem miłosierdzia*, s. 79–87; JOANNA ŁASTOWSKA, *Małżeństwo i rodzina jako dzieło miłosierdzia*, s. 89–97; ANDRZEJ MEGGER, *Błogosławieństwa znakami miłosierdzia Bożego*, s. 99–107; DARIUSZ KOPER, *Czyścić darem miłosiernego Boga*, s. 109–122; AGNIESZKA MYCKA, JERZY MYCKA, *Pojęcie miłosierdzia Bożego w śpiewach własnych „Graduale Romanum”*, s. 123–135;

MATEUSZ PIETRZAK, *Miłosierdzie Boże w przekazie medialnym*, s. 137–142; JAKUB ORDUTOWSKI, *Wyprawy krzyżowe jako akt miłosierdzia? Kontekst historyczno-terminologiczny wybranych zagadnień*, s. 143–153; *Noty o autorach*, s. 155–156; *Spis treści*, s. 157.

Ks. Mateusz Potoczny
WT UO, Opole

MUZYKA

STANISŁAW GARNCZARSKI, JANUSZ KRÓLIKOWSKI (red.), „*Gloriam Dei per musicam pronuntiare*”. *Teologiczna refleksja nad muzyką sakralną*, Tarnów: Wydawnictwo Biblos 2017, ss. 121, ISBN 978-83-7793-470-8.

Publikacja jest pokłosiem konferencji naukowej: *Gloriam Dei per musicam pronuntiare*, zorganizowanej przez Wydział Teologiczny Sekcji w Tarnowie Uniwersytetu Jana Pawła II w Krakowie, w dniach 6–7 listopada 2015 r. Stanowi teologiczną refleksję nad naturą, pięknem, funkcjami i zadaniami muzyki sakralnej w zgromadzeniu liturgicznym. Składa się z siedmiu referatów wygłoszonych przez specjalistów z różnych ośrodków naukowych, podejmujących wieloaspektową rolę muzyki liturgicznej.

Bp C.M. Azevedo (Rzym): *Aktualne oczekiwania i wyzwania dotyczące muzyki w Kościele* (s. 11–26) — ukazał wyzwania, przed jakimi stoi obecnie muzyka w Kościele. Szczególną uwagę zwrócił na zjawisko muzyki konsumpcyjnej, reprezentowanej przez piosenkę, rock, pop, która „dochodzi do arbitralnego sytuowania śpiewów w ramach celebracji”. Aby uchronić muzykę sakralną przed banalnością, należy — jego zdaniem — „zainwestować w formację wiernych przez wytrwałe próby, pomoce i katechezy oraz przewodnika śpiewu w zgromadzeniu”.

Ks. I. Pawlak (KUL): *Muzyka liturgiczna w obliczu postmodernizmu* (s. 27–40) — przedstawił aktualny i niebezpieczny wpływ postmodernizmu na muzykę w liturgii. Scharakteryzował najpierw szeroko współczesne oblicza postmodernizmu, jego cele i wynikające z nich zagrożenia dla sztuki, a następnie wskazał na jego szeroko zaprogramowaną infiltrację liturgii i muzyki. Omówił najbardziej charakterystyczne cechy postmodernizmu i odniósł je do muzyki liturgicznej. Jako antidotum zaproponował „skuteczną szczepionkę”, na którą składa się: uczciwość i prawidłowo ukształtowane sumienie, odpowiedni poziom wiedzy, odwaga w głoszeniu prawdy, głęboka wiara, umiłowanie Kościoła i jego liturgii oraz zdrowy rozsądek (s. 40).

Ks. J. Waloszek (UO): *Teologiczne wymiary piękna muzyki liturgicznej* (s. 41–50) — swoją refleksję oparł na rozważaniach szwajcarskiego teologa H. Ursa von Balthasara. Postawił zasadnicze pytania: Czy teologia może przysłużyć się w odkrywaniu wymiarów piękna muzyki, zwłaszcza tej zaangażowanej w przestrzeń kultyczną? Czy istnieje jakieś formalne albo treściowe podobieństwo pomiędzy przeży-

ciem muzycznym a doświadczeniem typu religijnego? Autor, krocząc „śladami intuicji Balthasara”, próbował dociec i wyjaśnić w kolejnych „odsłonach”, na czym w istocie polega specyficznie muzyczny sposób komunikowania, „przekazywania Idei, czyli wielkiego Sensu Istnienia, o który (...) chodzi każdej sztuce” (s. 43).

Ks. W. Pałęcki MSF (KUL): *Miejsce muzyki w liturgii. Muzyka „siostrą” liturgii?* (s. 51–66) — ukazał teologiczne miejsce muzyki w liturgii. Analizował wzajemne relacje zachodzące między liturgią a muzyką, jakie zaproponowali ojcowie Soboru Watykańskiego II. Omówił trynitarny, historiozbowczy, eklezjalny, uświęcający, kulturowy i semejologiczny wymiar liturgii chrześcijańskiej. W konkluzji stwierdził, iż liturgia i muzyka liturgiczna postrzegane jako „siostry” zawierają w sobie bogatą wymowę teologiczną. Warunkiem muzyki godnej liturgii jest jednak uwzględnianie przez nią fundamentu teologii liturgii.

Ks. S. Garnczarski (UPJP II): *Źródła polskich pieśni adwentowych* (s. 67–84) — zajął się pieśniami adwentowymi w aspekcie historycznym. Wskazał na źródła tekstów i melodii, podkreślając w procesie ich tworzenia szczególną rolę chorału gregoriańskiego.

R. Pośpiech (UWr, UO): *Kulturotwórcza rola muzyki w liturgii* (s. 85–98) — swój wywód, rozpoczął od *fundamentum*, wyjaśniając najpierw najbardziej istotną rolę muzyki liturgicznej, wynikającą z *Konstytucji o Liturgii świętej*; następnie wskazał na źródła (*fontis*) profesjonalnej twórczości muzycznej związane z rozwojem liturgii eucharystycznej; wymienił najważniejsze gatunki i formy profesjonalnej sztuki muzycznej powstałe w dziejach muzyki w ścisłym związku z liturgią Kościoła (*praxis*); wreszcie w punkcie zatytułowanym *continuitas* ukazał przemiany wzajemnej zależności liturgii i muzyki na przykładzie sztuki muzycznej baroku, kiedy to „liturgia stanowiła swoistego rodzaju widowisko — *theatrum musicum*” (s. 92).

Ks. J. Królikowski (UPJP II): *Inspiracje muzyczne w teologii Hansa Ursa von Balthasara* (s. 99–112) — sięgnął do „idei muzycznej”, która w estetyce teologicznej Balthasara stanowi przedmiot wielu analiz filozoficzno-teologicznych. Myśl teologiczną szwajcarskiego teologa rozpatrzył w kategoriach gatunków muzycznych: symfonii, fugi i requiem, ilustrując każdy z nich odpowiednimi tekstami tego uczonego.

Dopełnieniem jest *Homilia biskupa tarnowskiego Andrzeja Jeża* (s. 7–10).

JERZY BISZTYGA, *200 lat diecezji sandomierskiej. Tradycja muzyczna Kościoła sandomierskiego*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne w Sandomierzu 2017, ss. 342, ISBN 978-83-810-1130-3.

Monografia przedstawia dzieje diecezji sandomierskiej w aspekcie jej działalności muzycznej na przestrzeni 200 lat jej istnienia. Autor ukazuje ukryte w archiwach i bibliotekach skarby w postaci kompozycji i działalności muzycznej wielu zapomnianych twórców religijnej kultury muzycznej na terenie tejże diecezji. Głównie

nym celem publikacji jest „poszukiwanie elementów tradycji liturgiczno-muzycznej diecezji sandomierskiej zakorzenionych w osobach i ich działaniach stanowiących ten Kościół; biskupów, profesorów seminarium, duszpasterzy oddanych muzyce, organistów, itp.” (s. 36).

Książka składa się z trzech rozdziałów. Rozdział I przedstawia duchowo-liturgiczno-muzyczne dziedzictwo diecezji sandomierskiej oraz ukazuje zasługi, jakich dokonali w tej dziedzinie kolejni biskupi ordynariusze oraz biskupi sufragani. Rozdział II przybliży najważniejsze instytucje diecezjalne (kapituła katedralna, kuria biskupia, seminarium duchowne), które nie tylko z należytą uwagą strzegły poprawności obrzędów i poziomu muzyki kościelnej, ale także — w przypadku seminarium duchownego — tę muzykę praktycznie uprawiały. Rozdział III podejmuje próbę odtworzenia kształtu praktyki liturgiczno-muzycznej realizowanej na poziomie parafialnym. Autor opracowania ukazuje najbardziej powszechną strukturę obrzędowo-muzyczną parafialnej praktyki liturgicznej oraz sylwetki wybitnych duszpasterzy-muzyków i organistów diecezji sandomierskiej. Omawia także bogatą twórczość pieśniową, piosenkę religijną oraz zwraca uwagę na liczne pieśni procesyjne i pielgrzymkowe. Pracę dokumentują dwa aneksy: I zawiera repertuar pieśni występujących poza liturgią, a II przedstawia artykuły naukowe ks. Stefana Świetlickiego dotyczące muzyki kościelnej.

Opracowanie stanowi konkretną pomoc dla wszystkich odpowiedzialnych za muzykę i liturgię, stanowiąc praktyczne *continuum* chlubnej tradycji muzyczno-liturgicznej Kościoła sandomierskiego.

TOMASZ JEŻ, *Danielis Sartorii Musicalia Wratislaviensia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa 2017, ss. 627, ISBN 978-83-65886-11-8.

Publikacja, realizowana w ramach projektu *Fontes Musicae in Polonia* przez muzykologów skupionych wokół Zakładu Historii Muzyki Polskiej Instytutu Muzykologii UW, stanowi wydanie krytyczne kolekcji muzykaliów Daniela Sartoriusa (1612–1671) z wrocławskiego gimnazjum św. Elżbiety. Prezentowany zbiór liczy 399 druków muzycznych z lat 1606–1665 oraz 5 podobnie datowanych rękopisów. Repertuar tej kolekcji gromadzi ogółem ponad 8 tysięcy utworów. Publikacja stanowi formę zwartego katalogu przechowywanych we wrocławskim gimnazjum muzykaliów, które dotychczas nie były przedmiotem kompleksowego zaprezentowania. Głównym celem katalogu jest rekonstrukcja muzycznej części *Bibliotheca Rhedigeriana* (Sartoriana) w jej historycznym zasobie, tzn. nie zniekształconym jeszcze XIX-wiecznymi ingerencjami i XX-wiecznymi relokacjami. Jego zadaniem, jak podkreśla T. Jeż, jest przede wszystkim pomoc w podjęciu szerszych studiów nad kulturą muzyczną Wrocławia, środkowoeuropejską recepcją spuścizny włoskiego Seicenta oraz prac nad edycją wybranego z niej repertuaru i przywróceniem go współczesnej kulturze muzycznej za pomocą koncertów i nagrań (s. 5).

Treść zbioru bazuje na repozytoriach zbiorów muzycznych: rękopiśmiennym Siegrieda Dehna i drukowanych katalogów Emila Bohna, Roberta Eitnera, Claudia Sartoriego i zespołu redaktorów pracujących pod kierunkiem E. Vogla oraz współczesne edycje katalogów RISM i katalog włoskich druków z muzycznymi opracowaniami części oficjów mszalnych i liturgii godzin.

Ks. Piotr Wiśniewski
Lublin, IM KUL

